

Sundbyberg 2026-02-11

Diarienummer: U2025/02404

Vår referens:

Monica Klasén McGrath

Mottagare:

u.remissvar@regeringskansliet.se

u.gv.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar: Promemoria Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 54 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar drygt 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Sedan 2009 är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning gällande i Sverige. Därigenom är Sverige som stat skyldig att förverkliga rättigheterna i konventionen.

Båda förslagen riskerar att urholka grundläggande rättigheter för barn, särskilt för barn med funktionsnedsättning och strider därmed mot både Barnkonventionen och Funktionsrättskonventionen.

Sammanfattande synpunkter

Funktionsrätt Sverige är positiva till att det förtydligas att frihetsberövade barn och unga har rätt till samma utbildning som andra barn och unga.

Vi är dock starkt kritiska till att barn med funktionsnedsättning placeras i fängelse.

Att barn och unga med funktionsnedsättningar hamnar i kriminalitet börjar ofta i en dysfunktionell skolgång. Det är ett stort samhällsmisslyckande att förebyggande och tidiga insatser och stöd i skolan och samhälle inte har säkerställts för de här barnen och ungdomarna. Vår ståndpunkt är att placering i fängelse inte kommer att skapa förutsättningar för ett liv utan risk för återfall i kriminalitet, tvärtom ser vi att risken kan komma att öka. Vi ser istället flera andra alternativ i vårdgivande verksamheter som har större möjlighet att vända en negativ trend.

I sammanhanget vill vi hänvisa till vårt remissvar om sänkt straffbarhetsålder SOU 2025:11 och svar på lagrådsremiss Ju2025/01945¹. Förslagen riskerar att urholka grundläggande rättigheter för barn och i synnerhet barn med funktionsnedsättning, och strider därmed mot Barnkonventionen och Funktionsrättskonventionen.

Vi är positiva till att utredningen delvis analyserar konsekvenserna ur ett funktionsrättsperspektiv men menar att analysen är alltför grund.

En betydande andel av intagna inom kriminalvården idag har funktionsnedsättningar, idag beräknas exempelvis cirka 25 procent av de intagna i Kriminalvården ha ADHD. Mot denna bakgrund är det sannolikt att en stor andel av de barn som, när bestämmelsen om sänkt straffbarhetsålder från 13 år träder i kraft i sommar, kommer att placeras i fängelse lever med olika funktionsnedsättningar.

Vi vet att 13-åringar med utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar, såsom autism, ADHD, språkstörningar, tvångssyndrom (OCD) och intellektuell funktionsnedsättning, har fått sina diagnoser efter omfattande och noggranna utredningar. Dessa tillstånd innebär per definition avvikelser eller förseningar i utvecklingen av centrala kognitiva och adaptiva funktioner som är

¹ [funktionsratt-sveriges-remissvar-ju2025-01945-lagratsremiss-sankt-
straffbarhetsalder-for-allvarliga-brott.pdf](#)

viktiga för att hantera komplexa och krävande situationer i samhället, jämfört med jämnåriga.

Barn och unga med de här tillstånden kan därmed inte förväntas ha samma åldersadekvata förmågor när det gäller exempelvis konsekvenstänkande, impuls kontroll, ömsesidig kommunikation, adaptiv förmåga eller förmåga att resonera i flera led som andra i samma ålder utan motsvarande funktionsnedsättning.

Dessa färdigheter är avgörande för att kunna hantera sociala sammanhang som präglas av starka känslor och komplexa krav. Detta bör därför alltid beaktas i sammanhang som exempelvis förhör, dokumentation av vittnesuppgifter, familjehemsplaceringar och rättsliga processer, och i synnerhet vid bedömningar i samband med misstanke om brott och vid frihetsberövande.

Samtliga dessa utmaningar påverkar även skolsituationen. För att barn med funktionsnedsättning som frihetsberövats ska få samma rätt till utbildning som barn i frihet, ställs följaktligen särskilt höga krav på utbildningen, i samtliga skolformer som nämns i pm:et.

För att skapa bästa möjliga skolgång för frihetsberövade barn och unga med funktionsnedsättning krävs flera åtgärder.

- Det handlar framför allt om att säkerställa att det finns behöriga lärare med adekvat kompetens om olika funktionsnedsättningar och en lärmiljö, som inte bara är fysiskt tillgänglig, utan även pedagogiskt och socialt. Detta kommer att utgöra en utmaning eftersom andelen behöriga lärare idag är otillräcklig i samtliga skolformer, i anpassade skolformer är den bara strax över 10 procent.
- För barn och unga med funktionsnedsättning som frihetsberövats är behovet av behöriga och engagerade lärare, adekvata lokaler och tillgång till kontinuerligt stöd ännu större. Det handlar om barn och unga som svikits av samhället, ibland av sina föräldrar och av sin omgivning.
- Vi delar det förslag till lösning, som FUB anger i sitt remissvar, att det nationella professionsprogrammet för lärare tydligt kopplas till denna verksamhet.
- Vi delar också FUB:s ståndpunkt att det är mycket viktigt med kompetens hos personal och lärare kring olika kommunikationsformer som alternativ och kompletterande kommunikation (AKK).

- För att tillgodose behoven hos barn och unga med funktionsnedsättningar krävs också specialpedagogisk kompetens som kontinuerligt finns som stöd för övrig skolpersonal.
- Det kommer också att behövas speciallärare med inriktning mot olika funktionsnedsättningar i det konkreta arbetet tillsammans med barnet i undervisningssituationen.

Förslagen ur ett rättighetsperspektiv

Promemorian ligger inte i linje med rekommendationerna från FN:s barnrättskommitté och kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. De betonar att frihetsberövande av barn endast får användas som en sista utväg, under kortast möjliga tid och med barnets bästa som utgångspunkt. Barnrättskommittén har tydligt avrått från att sänka straffbarhetsåldern. Att möjliggöra placering av barn så unga som 13 år i kriminalvårdsanstalt strider därmed mot Sveriges åtaganden enligt Barnkonventionen och Funktionsrättskonventionen samt riskerar att leda till diskriminering och rättighetskränkningar, särskilt för barn med funktionsnedsättning.

Många barn i riskzon för kriminalitet har erfarenheter av utsatthet, trauma eller bristande stöd och svek från samhället. En sänkt straffbarhetsålder riskerar att flytta problemen till ännu yngre barn och ökar sårbarheten för exploatering av kriminella nätverk. Det saknas dessutom belägg för att åtgärden har potential att minska kriminalitet.

Promemorians konsekvensanalys för barn med funktionsnedsättning uppfyller inte i tillräcklig grad kraven enligt vare sig Barnkonventionen eller Funktionsrättskonventionen. Analysen utgår inte från barn med funktionsnedsättning som rättighetsbärare och saknar en systematisk prövning av statens skyldigheter att förebygga diskriminering och säkerställa likvärdig tillgång till rättigheter.

Antaganden som att "Kriminalvårdens möjligheter att kunna anpassa undervisningen för varje elev utifrån hans eller hennes behov och förutsättningar kan under rätta omständigheter gynna barn och ungdomar.", (sid 143 i pm:et) samt att utbildning i anstaltsmiljö kan kompensera för tidigare brister i skolgång för elever med funktionsnedsättning, uttalas helt utan analys av vad själva frihetsberövandet får för konsekvenser på både kort och lång sikt. Utbildning sker inte i ett vakuum, utan i bästa fall i kontexten av

en trygg miljö med familj, vänner och en stödjande inkluderande skola. Kontexten i fängelse är som vi alla förstår något helt annat.

Även om behovet av anpassningar nämns många gånger i promemorian, reduceras funktionsnedsättning till individuella behov snarare än att analyseras som ett resultat av strukturella hinder och rättighetskränkande åtgärder. Promemorian saknar en fördjupad bedömning av hur frihetsberövande i sig riskerar att utgöra en oproportionerlig inskränkning av rättigheterna för barn med funktionsnedsättning, inklusive rätten till utbildning, utveckling och delaktighet.

Risken för indirekt diskriminering uppmärksammas inte, trots att barn med olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och intellektuell funktionsnedsättning som är överrepresenterade i rättsprocesser, ofta har begränsad förståelse för rättssystemet och vilka juridiska konsekvenser ett visst agerande har som konsekvens och därmed löper särskilt stor risk att inte kunna tillvarata sina rättigheter på lika villkor.

Sammantaget saknas en analys som prövar nödvändighet, proportionalitet och mindre ingripande alternativ, i enlighet med Funktionsrättskonventionens krav.

Funktionsrätt Sveriges synpunkter

Funktionsrätt Sverige fokuserar på huvudförslagen i promemorian:

- 7.2 Förslaget om att utbildningen i kriminalvårdsanstalt ska motsvara den utbildning som ges inom skolväsendet samt
- 7.3 Förslaget om att vissa undantag, som är nödvändiga för att möjliggöra en ändamålsenlig utbildning i kriminalvårdsanstalt, ska regleras i en ny förordning.

Synpunkter på förslag 7.2

Funktionsrätt Sverige är positiva till att det förtydligas att frihetsberövade barn och unga har rätt till samma utbildning som andra barn och unga. Vi är dock starkt kritiska till att barn med funktionsnedsättning placeras i fängelse. Det är ett stort samhällsmisslyckande att förebyggande och tidiga insatser och stöd i skolan och samhälle inte har säkerställts.

Vi ser också med oro på att regering och myndigheter ges en långtgående delegation och mandat att precisera regelverket och göra undantag i olika föreskrifter, vilket kan försvaga rättigheterna i lag. Det finns en risk att formuleringar om "nödvändiga avvikelser"

kan leda till en subjektiv tolkning vilket innebär otydlig rättighetsnivå och varierande tillämpning, vilket kan försvaga barns faktiska tillgång till en likvärdig utbildning. Bedömningen av "nödvändiga avvikelser" lär vara dramatiskt olika om de som bedömer detta har kunskap om en funktionsnedsättnings konsekvenser i olika situationer vilket ytterligare späder på rättsosäkerheten.

I förslagen poängteras att Skollagens kompensatoriska uppdrag och krav på att stöd till elever med funktionsnedsättning ska gälla även inom Kriminalvården. Vi ser dock en risk med att frihetsberövandet i sig, anstaltsmiljön, säkerhetskraven och de möjliga undantagen som följer med riskerar att begränsa tillgången till stöd och anpassningar, studiehjälpmedel, specialpedagogik, elevhälsa och inkluderande lärmiljöer. Om undantag och avvikelserna blir omfattande riskerar frihetsberövade barn med funktionsnedsättning att få en utbildning av lägre kvalitet än andra elever, vilket innebär indirekt diskriminering.

Både barnrätts- och funktionsrättsperspektiv avgörs av hur undantag, resurser, tillgänglighet och stöd regleras och följs upp. Risken är annars att målet med likvärdig utbildning saknas i praktiken särskilt för barn och unga med funktionsnedsättning.

Synpunkter på förslag 7.3-7.3.13

Förslagen i avsnitt 7.3 innebär i praktiken en förstärkning av Kriminalvårdens ansvar för utbildning för barn och unga i frihetsberövande miljöer. Ambitionen att tydliggöra skolans roll och stärka kontinuitet i utbildningen är i grunden positiv. Vi är bland annat positiva till förslaget om en inledande kartläggning och individuell studieplan. Samtidigt framträder flera strukturella svagheter när förslagen granskas utifrån ett rättighetsperspektiv och principen om likvärdig utbildning.

En central brist är att funktionsrättsperspektivet inte integreras systematiskt i utformningen av skoluppdraget. Barn och unga i kriminalvård är en grupp där neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, intellektuell funktionsnedsättning och psykisk ohälsa, inte sällan parat med erfarenheter av utsatthet och trauma är starkt överrepresenterade. Förslagen behandlar här utbildning främst som en organisatorisk och institutionell fråga, snarare än som en rättighetsfråga där barns och ungas individuella stödbehov ska vara styrande. Risken är att utbildningen anpassas till

en miljö som är starkt styrd av normer och säkerhet, vilket kan försvåra individuella anpassningar.

Det saknas också en tydlig analys av hur en tillgänglig lärmiljö ska säkerställas i praktiken. Det gäller både pedagogisk tillgänglighet (specialpedagogik, kompensatoriska hjälpmedel) och social tillgänglighet (trygghet, relationsskapande, stöd ex vid kommunikationssvårigheter). Att Specialpedagogiska skolmyndigheten ska utgöra ett stöd till Kriminalvården och vid utformningen av utbildningsverksamhet är mycket positivt men räcker inte, det krävs specialpedagogisk kompetens bland skolans ordinarie personal och ska manifesteras i dess lärmiljö. Tillgängliga lokaler som tillåter undervisning, både i grupp och individuellt är också av stor betydelse. Om utbildningen bedrivs enligt kriminalvårdens logik finns en risk att de hårda säkerhetskrav prioriteras framför pedagogiska behov, vilket särskilt drabbar elever med funktionsnedsättning.

Vi ser det som självklart att barn som frihetsberövats får tillgång till samma elevhälsa som motsvarande skolformer inom skolväsendet. Det är positivt att varje elev ska ha en mentor som följer elevens utveckling och studiesituation.

En svaghet är dock att ansvarsfördelningen mellan skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård och kriminalvård framstår som otillräckligt sammanhållen. För barn med funktionsnedsättning är samordnade insatser helt avgörande. Utan tydliga strukturer för tvärprofessionellt arbete finns en risk att utbildningen isoleras från nödvändiga stödinsatser, exempelvis habilitering, psykiatri eller socialt stöd. Detta kan leda till att utbildningen inte blir meningsfull eller möjlig att tillgodogöra sig.

Förslagen tar också i begränsad utsträckning höjd för övergångar både från tidigare skolgång och tillbaka till det vanliga utbildningssystemet. För barn med funktionsnedsättning är kontinuitet, dokumentation av stödbehov och långsiktig planering absolut avgörande för en fungerande skolgång. Om utbildningen i fängelse inte kopplas tydligt till elevens rätt till stöd enligt skollagen finns en risk för avbrott, kunskapsförluster och på sikt ökad marginalisering.

Ur ett rättighetsperspektiv är det också problematiskt att utbildning i en frihetsberövande miljö riskerar att bli villkorad av institutionslogik. Barn med funktionsnedsättning kan ha svårt att

uppfylla krav kopplade till struktur, disciplin och närvaro, vilket kan leda till indirekt diskriminering om stödinsatser inte är tillräckligt starka. Förslagen saknar en tydlig diskrimineringsanalys och konkreta mekanismer för att förebygga sådana effekter.

Sammantaget framstår huvudproblemen som följande:

- funktionsrättsperspektivet är inte genomgående integrerat i förslagets utformning
- risk för att säkerhets- och institutionslogik prioriteras över pedagogiska och individuella behov
- otydlig samverkan mellan utbildning, vård och sociala stödinsatser
- bristande fokus på tillgänglighet och specialpedagogiska anpassningar, ex kan barn med olika funktionsnedsättningar behöva stöd även vid distansundervisning (som föreslås i begränsad utsträckning). Här kan det krävas kognitivt anpassade verktyg och material samt att det finns personligt stöd på plats för att stötta barnet i den specifika undervisningssituationen.
- otillräckliga strukturer för kontinuitet och övergångar i utbildningen. Här är dokumentation från utbildningen inom Kriminalvården en förutsättning för en god övergång.
- otillräcklig analys av diskrimineringsrisker för barn med funktionsnedsättning

Konsekvensen kan bli att barn och unga med funktionsnedsättning visserligen får tillgång till utbildning i formell mening när de frihetsberövas, men inte reella förutsättningar att tillgodogöra sig den. Det riskerar i sin tur att motverka såväl rehabilitering som rätt till utbildning på lika villkor, vilket står i strid med Sveriges åtaganden enligt både Barnkonventionen och Funktionsrättskonventionen.

Med vänlig hälsning
Funktionsrätt Sverige

Nicklas Mårtensson
Ordförande